

ІНВЕСТИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ

УДК 336.414+338.962:338.921

І.В. Алексєєв, П.Г.Ільчук

Національний університет “Львівська політехніка”,

РОЛЬ БАНКІВ В ІНВЕСТИЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ

© Алексєєв І.В., Ільчук П.Г., 2001

Розглядаються проблеми залучення інвестицій через банківську систему в сучасних умовах несприятливого інвестиційного клімату. Аналізуються стан інвестування економіки національною банківською системою та передумови утворення ПФГ, залучення інвестицій у процесі створення та функціонування ПФГ. Обґрунтовуються можливості та переваги співпраці фінансово-кредитних установ, промислових підприємств, наукових установ та установ парабанківської системи, зокрема, страхових компаній, у формі ПФГ.

The issues of attraction of the investments with the help of bank system in the existing unfavourable investment conditions are considered. The state of investing into economics by means of national bank system and prerequisites of IFG creation, investments involvement in the process of IFG creation and functioning are analysed.

The possibilities and advantages of financial and credit institutions cooperation, industrial enterprises, research centres and parabank systems institutions, insurance offices in particular, in the form of IFG, are grounded.

На сучасному етапі розвитку вихід України з економічної кризи насамперед повинен пов'язуватися з продовженням проведення глибоких соціально-економічних реформ.

Ще представники класичної школи економічної теорії підкреслювали, що для високого розвитку виробництва необхідні постійні інвестиції. Оскільки інвестиційний клімат в Україні несприятливий для іноземного інвестування, то роль національної банківської системи в інвестуванні коштів у промисловість значно зростає, а у стабільному кредитуванні є визначальною. Кредит стимулює розвиток продуктивних сил, прискорює формування джерел капіталу для розширеного відтворення на основі досягнень науково-технічного прогресу. Без кредитної підтримки неможливо забезпечити швидке та ефективне становлення господарств, підприємств, впровадження інших видів підприємницької діяльності у внутрішньогосподарській та зовнішньоекономічній сферах.

Однак на даному етапі економічного розвитку України національна банківська система незадовільно виконує функції, що пов'язані з інвестуванням економіки. Станом на 01.01.1999 року лише 9 % банківських кредитів мали інвестиційний характер, а довгострокові кредити, які можна вважати запорукою стабілізації роботи промисловості країни, становили лише 10–11 % усього банківського кредитного портфеля, що й не дивно, оскільки термінові банківські депозити як база кредитної політики, становлять лише 3,6 % до

ВВП. Крім того, існує значна диспропорція, яка дуже негативно відбивається на реальних можливостях підприємств усієї України отримати необхідні кошти – з даних 9 % банківських інвестицій половина суми припадає на Київ та Київську область [1, с. 49]. Такий стан розподілу інвестиційних кредитів значно утруднює можливості перспективного розвитку підприємств інших, зокрема непромислових, регіонів країни, за умов необхідності переоснащення, модернізації обладнання переважної більшості підприємств. На початку 2000 року картина не змінилась на краще.

Функціонування підприємств усіх форм власності в умовах ринкових відносин потребує проведення ефективної інвестиційної політики, яка має спиратись на : забезпечення якнайменших витрат на залучення інвестицій; формування чіткої системи фінансування; одержання максимального прибутку на вкладені кошти. З огляду на високу інвестиційну місткість української економіки реальним виходом з даної ситуації є співпраця промислових підприємств та банківських установ у формі ПФГ, збільшення кількості яких забезпечить ріст реального обсягу інвестицій у промисловість країни. Такий розвиток співпраці вигідний як для підприємств, так і для банківського сектору, оскільки звуження сфери ефективного вкладення капіталу в реальному секторі економіки, яке зараз спостерігається у зв'язку з економічною кризою, обмежує можливості рентабельного розміщення кредитних ресурсів [2, с. 46].

Національна банківська система вимагає значного підвищення рівня ефективності роботи. Усі банківські установи повинні інтенсивніше працювати на розвиток виробництва, забезпечувати стабільне і надійне обслуговування клієнтів. Результати роботи промисловості були б набагато кращі, якщо б банки цілеспрямованіше працювали з промисловими підприємствами – довгострокове фінансування ефективних виробництв за поміркованою процентною ставкою є, безперечно, тією необхідною умовою, яка стане основою для економічного зростання і яка якнайкраще досягається за умов діяльності ПФГ. За умов співпраці банківських установ та промислових підприємств у формі ПФГ стає практично неможливим нецільове використання інвестицій, що часто призводить до припинення співпраці з інвесторами, втрати можливості розвитку виробництва. За умов жорсткої фіскальної політики з боку держави, фактичної відсутності державного цільового фінансування, гострої недостатності власних обігових коштів і низької прибутковості більшої частини українських підприємств, довгострокове банківське кредитування у поєднанні з операторською діяльністю банків (залучення іноземних інвесторів за допомогою банківського сектору) – чи не єдиний спосіб ефективного, високоприбуткового функціонування для українських підприємств і банків, що й передбачається умовами створення ПФГ. ПФГ – це структура зовсім нового типу, яка в умовах трансформаційних процесів може стати активним провідником інвестиційних потоків безпосередньо до виробника і забезпечити якісну взаємодію інтересів підприємств-виробників, банків, інвесторів, держави [3, с. 4].

ПФГ, що створюються у пріоритетних галузях економіки шляхом об'єднання капіталів підприємств і кредитно-фінансових установ, незалежно від форм господарювання і власності можуть суттєво вплинути на економічний стан країни, що підтверджується і світовим досвідом економічно розвинутих країн, де результати функціонування ПФГ довели ефективність та перспективність їхньої діяльності [4, с. 30].

Аналіз ситуації, що склалася в банківській сфері, свідчить, що більшість банків зазнають фінансового краху внаслідок надзвичайно ризикованої кредитної політики. Тобто

вирішальним фактором для плідної співпраці банківських установ з підприємствами-позичальниками стає стабільність, що проявляється у тривалих взаємовідносинах, впевненості у їх ефективному перспективному розвитку на взаємовигідних засадах, незмінних умовах співпраці, їх неухильному дотриманні та достатній поінформованості про фінансові справи партнерів. Вищеописана практично ідеальна модель співпраці банківських установ з підприємствами-позичальниками може бути реалізована при утворенні ПФГ.

Отже, банк, який входить до складу ПФГ, отримує клієнтів – учасників групи, співпраця з якими буде тривати досить довго і які гарантовано користуватимуться послугами даного банку і спрямовуватимуть свої кошти саме на його рахунки. Крім того, банк володіє оперативною та достовірною інформацією про господарські і фінансові справи усіх своїх клієнтів-позичальників, їх наміри, тенденції розвитку взаємовідносин і може максимально ефективно планувати свою діяльність. Окрім стабільного клієнта, банк-учасник ПФГ – отримує широкі можливості залучати додаткові інвестиції для реалізації реальних промислових проектів на взаємовигідних для ПФГ та стратегічних інвесторів умовах, отримуючи фінансову вигоду від здійснення даних операцій, адже головним втілювачем проектів у фінансовому аспекті є банк, через який проводиться фінансування інвестицій.

Одним із заходів подолання кризи в інвестиційному процесі є залучення іноземного промислового та банківського капіталу. Імпорт іноземного банківського капіталу – важливий чинник реформування банківської системи нашої держави. Іноземні банки є однією з складових частин банківської системи розвинутих країн, і необдумане обмеження доступу іноземного банківського капіталу практично означатиме обмеження у використанні вітчизняними підприємствами усіх можливих кредитних ресурсів [5, с.32].

Організація банківської справи потребує менших затрат і зусиль, ніж відкриття промисловими корпораціями структурних підрозділів, а тому перспективним напрямком розвитку є входження іноземних банків у ПФГ, що можуть утворюватися на території України. Банки працюють у напрямках пошуку можливостей для укладення вигідних експортних контрактів своїх клієнтів, представляють їх інтереси на торгах та конкурсах, часто виступають ініціаторами укладання крупномасштабних угод. У процесі операторської діяльності комерційні банки намагаються різнобічно співпрацювати з клієнтами, а також отримати від цієї діяльності прибуток. Залучення до складу ПФГ іноземного банку видається набагато вигіднішим, зважаючи на його широкі можливості хоча б в операторській діяльності, а також відсутність проблем з пасивними операціями, оскільки іноземні банки можуть залучати кошти за кордоном. Таким чином ПФГ отримує хороші перспективи для укладення експортних контрактів, налагодження довготривалої співпраці передусім з іноземними партнерами. Окрім того, важливим є і надання іноземним банком послуг, які відсутні в арсеналі вітчизняних кредитних установ [5, с.32].

Імпорт банківського капіталу в країну, де відбувається процес ринкових перетворень, – це об'єктивна необхідність. Але ефективність його використання залежить від багатьох факторів, серед них і від режиму залучення. Іноземні інвестиції передусім мають бути спрямовані на розвиток економіки конкретними юридичними особами, а не економіки взагалі, а цим умовам якнайкраще відповідає залучення іноземних банків до складу ПФГ. Тоді прибуткове функціонування підприємств та організацій дозволить досягти належного економічного рівня навіть практично не вдаючись до міжнародної фінансової допомоги [5, с. 36].

Іноземні банки приваблює їх власна інвестиційна діяльність в найбільш прибуткових, з їхнього погляду, сферах української економіки, а інвестиції здійснювати в умовах ПФГ, коли їх співпраця з підприємствами у які, власне, інвестуються кошти та вплив на їх діяльність значно посилюються.

Усі учасники ПФГ, а промислові підприємства передусім, отримують в результаті такої співпраці доступ до дешевих кредитних ресурсів, які зараз так необхідні українським підприємствам, та надійного фінансового партнера, пріоритетами якого буде покращання їхніх взаємовідносин.

Стабільне довгострокове кредитування, яке держава намагається стимулювати усіма шляхами, є звичайною умовою функціонування ПФГ. Такі умови здійснення кредитної діяльності банками досягаються за рахунок виключення цілого ряду ризиків, які закладаються банками у ціну кредитних ресурсів, а кредитний ризик зводиться до мінімуму, оскільки банки, підприємства, страхові компанії та інші учасники ПФГ є єдиною системою, їх робота взаємозалежна, і вони працюють для досягнення загального результату, єдиного для всіх учасників конкретної ПФГ.

У період сучасної економічної кризи було б доцільно залучати до складу ПФГ діючі наукові установи, створювати на їх базі потужні наукові підрозділи, оскільки до ПФГ повинні входити передусім підприємства з високотехнологічним виробничим процесом, що вимагає постійної розробки та впровадження в життя нових технологій [6, с. 27].

Брак дієвих методів страхування банківських депозитів та банківських ризиків – один з великих недоліків банківського сектора протягом уже багатьох років його функціонування в Україні.

Для досягнення стабільності у взаємовідносинах підприємств та банків – учасників ПФГ – надзвичайно важливою є співпраця з установами парабанківської системи, зокрема із страховими компаніями. Економічною основою такої співпраці повинно стати поширення розвитку страхових відносин і на банківську діяльність, що поки що практично не спостерігається. Завдяки залученню страхових компаній до складу ПФГ забезпечується стабільна робота усіх учасників групи навіть за форс-мажорних обставин, що значно підвищить надійність ПФГ, позитивно відіб'ється на престижі групи та дозволить уникнути дискредитації функціонування ПФГ загалом, оскільки ліквідація групи призводить до ліквідації ряду підприємств та організацій що, переважно, належать до різних сфер економіки та до значного звільнення працівників (соціальний фактор), виникнення значних проблем у партнерів ПФГ, а тому такий розвиток подій надзвичайно небажаний.

Страхові компанії можуть запропонувати дві основних форми кредитного страхування:

- страхування власне кредитів (делькредерне);
- страхування застави під отримані кредити (кауційне).

Об'єкт, який підлягає страхуванню за першим видом, – це відповідальність всіх або окремих позичальників (фізичних або юридичних осіб) перед банком за своєчасне і повне погашення кредитів та процентів за користування кредитами протягом періоду, встановленого в договорі страхування, а банк може застрахувати суму наданого кредиту з відсотками чи суму основного боргу. Отже, банк має змогу мінімізувати кредитний ризик, що буде гарантом збереження власних кредитних ресурсів, а також надійності банку, його репутації. Другою формою страхування кредитів передбачено, що страхувальник – боржник захищає право свого кредитора, страхуючи майно, яке пропонується передати під заставу.

Постійною практикою банківського кредитування повинно стати одержання під заставу лише застрахованого майна на весь термін дії кредитного договору, а у разі його пролонгації – продовження дії страхового договору.

Запроваджуючи обидва види страхування, банк практично зводить до мінімуму усі можливі ризики, пов'язані з кредитною діяльністю, оскільки страхує відповідальність усіх позичальників, досягає автоматизму відповідальності страхової організації (важливий фактор гарантії повернення кредитних ресурсів), і крім того, за такими договорами встановлює більш пільгову тарифну ставку і приймає під заставу лише застраховане майно. Інші ж учасники ПФГ за рахунок залучення страхової компанії отримують надійного страхувальника, з яким можна будувати конструктивні ділові стосунки. Страхова компанія значно виграє від участі у ПФГ, отримуючи нових клієнтів – усіх членів групи – співпраця з якими, окрім абсолютної надійності, передбачає і можливість ефективного планування власної діяльності завдяки значному обсягу стабільних страхових внесків. Співпрацюючи зі страховими компаніями, пенсійними фондами, інвестиційними компаніями, фондами взаємного страхування та іншими установами, які акумулюють грошові кошти, та залучаючи їх до свого складу, ПФГ певною мірою залучають кошти для фінансування власних проєктів. Крім того, створення чи входження до складу ПФГ вже діючих торговельних чи експортно-орієнтованих компаній з великою нормою прибутку дозволить частково фінансувати проєкти груп за рахунок їх доходів.

У перспективах реформування економічних відносин в Україні передбачалося створення ряду ВЕЗ, з урахуванням досвіду функціонування ВЕЗ «Яворів», «Курортполіс Трускавець», «Славутич», Північнокримської – «Сиваш» та інших, з метою стимулювання насамперед промислового розвитку окремих регіонів країни. Однак практично той же ефект – ріст реальних обсягів виробництва, залучення необхідних інвестицій у розвиток промисловості досягається при утворенні ПФГ, що необхідно належно стимулювати, створивши відповідні умови для їх діяльності, а для стимулювання розвитку промисловості цей шлях є навіть більш вигідним. Розвиток ПФГ може стати більш бажаним, ніж утворення ВЕЗ – згідно з вимогами МВФ. Однією з останніх пропозицій міжнародних фінансових кіл є ліквідація ВЕЗ. Зменшення надходжень за рахунок іноземних кредитів може призвести саме до такого сценарію розвитку економіки України. Тоді й виявляться переваги ПФГ, що вже утворені або будуть утворені.

1. Дьомкіна А. Інвестування економіки України через систему комерційних банків // *Банківська справа*. – 1999. – № 5. – С. 48–52. 2. Науменкова С. Роль банківських установ у інвестуванні розвитку економіки // *Банківська справа*. – 1997. – № 5 – С. 46–55. 3. Гусельников Є. Регіональна економіка на шляху перетворень // *Банківська справа*. – 1997. – № 3. – С.3–7. 4. Швець В. Організаційно–правові аспекти обліку та звітності ПФГ // *Банківська справа*. – 1996. – № 6. – С. 30–36. 5. Мусієць Т. Діяльність зарубіжних банків в Україні: досвід і проблеми // *Банківська справа*. – 1997. – № 1. – С. 31–37. 6. Сало І., Дьяконова І. Фінансові аспекти активізації інвестиційного процесу в Україні // *Банківська справа*. – 1997. – № 2. – С. 23–27.